

ראש הישיבה

הרב חיים דרוקמן שליט"א

איש על העדה - איש אשר רוח בו!*

"ונחתי לכם רעים נלבי..."

ירמיהו ג' ט"ו

"וידבר משה אל ד' לאמר, יפקוד ד' א-להי הרוחות לכל בשר איש על העדה, אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם, ולא תהיה עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה" (במדבר כ"ז, ט"ו-י"ז). כך מבקש משה רבנו מהקב"ה למנות לו ממשיך שימלא מקומו. על בקשה זו באה התשובה: "קח לך את יהושע בן נון, איש אשר רוח בו, וסמכת את ידך עליו, והעמדת אותו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה, וציוית אותו לעיניהם" (שם י"ח-י"ט).

שואל הרבי מקוצק צ"ל: "מדוע לא ביקש על כך משה עד עתה, מיד שנתודע לו כי לא יכנס לארץ" (עמוד האמת עמ' מ"ב). כלומר, מדוע המתין משה רבנו עד עכשיו עם בקשה זו. מדוע לא שאל מן הקב"ה מחליף לו, מיד אחרי פרשת מי מריבה, משנגזרה עליו הגזירה הנחרצת, שלא יכנס לארץ ישראל?

עונה הרבי מקוצק צ"ל: "משום שקודם מעשה זמרי חשב כי בודאי ימלא מקומו פנחס קדוש ד'. אבל עתה, אחרי שראה קנאתו לשם ד', אף שהיה דבר גדול מאד שלא נערוך אליו קדושתו, והשי"ת אמר הנני נותן לו את בריתי שלום, ועצר את המגפה מעל בני-ישראל, אף על פי כן אמר משה - קנאי לא יכול להיות מנהיג ישראל, לזאת ביקש עתה יפקוד ד' איש על העדה." (שם).

לשון אחרת - עד מעשה זמרי היה פשוט למשה רבנו, שאם יש בדור קדוש ד' כפנחס - הוא הוא ממלא המקום הטבעי. אך משנתגלה במעשה של קנאות - הבין משה שאין זה הוא. אף על פי שקנאות זו נתגלתה כדבר בעתו, וקבלה את אשורה מגבוה כקנאות טהורה, ללא פניות אישיות - מכל מקום, קנאי איננו יכול להיות מנהיגם של ישראל. מעתה שאל משה רבנו, כי יפקוד ד' איש על העדה.

לכאורה, מניין שאב הרבי מקוצק צ"ל את דבריו. אך לאמיתו של דבר, הם מקופלים בדברי הפסוק: "יפקוד ד' א-להי הרוחות לכל בשר" - מביא רש"י את דברי חז"ל: "א-להי הרוחות" - למה נאמר? כלומר,

* מתוך שיחת ליל שבת פרשת פנחס בישיבה.

מה פרושו של הביטוי הלא-שגרתי הזה, "א-להי הרוחות לכל בשר"?
אומר רש"י: "ריבוננו של עולם גלוי לפניך דעתו של כל אחד ואחד,
ואינם דומים זה לזה; מנה עליהם מנהיג שיהיה סובל כל אחד ואחד
לפי דעתו".

כך ביקש משה: לא קנאה, אלא סבלנות. הוא בקש דמות של מנהיג בעל
אורך רוח, שיסבול כל אחד ואחד, והרי עצם הביטוי "לסבול", מעיד
על כך שאין זו משימה פשוטה כלל ועיקר; שגם סבל כרוך בה. והאמת
היא, שבקשתו של משה רבנו מתגלה כמוצדקת בתשובתו של הקב"ה: "קח
לך את יהושע בן נון, איש אשר רוח בו". מביא רש"י שוב את דברי
חז"ל: "כאשר שאלת, שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד"; אתה
אמרת "א-להי הרוחות" - כזה הוא יהושע: איש אשר רוח בו. בהמשך
ישנה שוב הדגשה מפורשת של הקב"ה: "וציית אותו לעיניהם". מביא
שוב רש"י את דברי חז"ל: אמור לו, "דע שטרחנים הם, סרבנים הם, על
מנת שתקבל עליך". כלומר, דע לך מראש כי הם טרחנים וסרבנים
ואעפ"כ קבל אותם עליך.

*

בהפסרת פרשת פנחס מובא ספור קנאותו של אליהו הנביא (מלכים א',
י"ט), הנאלץ לברוח בעקבותיה למדבר. על שאלת הקב"ה "מה לך פה
אליהו?", הוא עונה - "קנא קנאתי לד' א-להי צבאות". מלמד אותו
הקב"ה פרק אישי בדרכי התגלותו בעולם (פס' י"א-י"ב): "ויאמר: צא
ועמדת בהר מפני ד'. והנה ד' עובר, ורוח גדולה וחזק מפרק הרים
ומשבר סלעים לפני ד'; לא ברוח ד'. ואחר הרוח רעש; לא ברעש ד'.
ואחר הרעש אש; לא באש ד'. ואחר האש - קול דממה דקה."
"קנא קנאתי"? לא באש הקנאות מביאים את דבר ד'. לא ברוח ד', ולא
ברעש ולא באש, כי אם בקול דממה דקה; בשפה ברורה ובנעימה.
את דבר ד' אין אפשרות להעביר לא בזריקת אבנים, ואפילו לא בצעקות
או בהאשמות אחרים. המסרים הא-להיים עוברים רק בקול דממה דקה;
בשפה ברורה ובנעימה.

ואליהו בשלו. באותו נוסח עצמו הוא חוזר על דברי קנאותו מלה במלה
(פס' י"ד): "ויאמר: קנא קנאתי לד' א-להי צבאות, כי עזבו ברייתך
בני ישראל, את מזבחותיך הרסו, ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני
לכדי, ויבקשו את נפשי לקחתה". רואה הקב"ה שאין אליהו מש מעמדתו
- והוא שולח אותו לדרכו (פס' ט"ו-ט"ז): ויאמר "לך שוב לדרכך...".

ואת אלישע בן שפט מאבל מחולה תמשח לנביא תחתיך. "מבהיר רש"י:
"אי אפשרי בנבואותיך, מאחר שאתה מלמד קטיגוריה על בני".

*

ומשה רבינו כשהוא מבקש מנהיג שיבוא אחריו, הוא מדגיש בדבריו:
"ולא תהיה עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה". יחודו של הרועה, הוא
בזה, שהוא אוהב את עדר צאנו באופן כללי, ומסור לכל שה וגדי
באופן פרטי. לא במקרה היו אבות האומה רועים בראשית דרכם. משה
רבינו היה רועה את צאן יתרו חותנו. דוד המלך נלקח מאחר הצאן.
אומרים חז"ל (שמו"ר ב' ב'): "אמר הקב"ה, מי שהוא יודע לרעות את
הצאן, איש לפי כוחו, יבוא וירעה את עמי".

גם בהלכה, בהתייחסות לדמותו הרצויה של מלך ישראל, מביא הרמב"ם
(הלכות מלכים פ"ב, ה"ו) שני ביטויים מיוחדים באותה רוח מבוקשת של
הנהגה: "ויסבול טרחם ומשאם ותלונותם וקצפם, כאשר ישא האומן את
היונק; רועה קראו הכתוב: 'לרעות ביעקב עמו'. ודרכו של רועה,
מפורש בקבלה: 'כרועה עדרו ירעה, בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא
וכו'..."

מפורסם הספור על משה רבינו (שמו"ר ב' ב'), בשעה שהיה רועה את
צאן יתרו אחר המדבר. "ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית
(=למקום ירק), כיוון שהגיע לחסית נזדמנה לו בריכה של מים ועמד
הגדי לשתות. כיוון שהגיע משה אצלו, אמר, אני לא הייתי יודע שרץ
היית מפני צמא! עיף אתה, הרכיבו על כתפו והיה מהלך. אמר הקב"ה,
יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם? כך, חייך, אתה תרעה צאני
ישראל".

יש בספור הזה נקודה נפלאה. לא די בכך שהרועה יבחין שברח גדי
מעדרו. הוא צריך להיות רגיש גם לסיבת הבריחה. הנה כאן התברר
שהגדי ברח - פשוט משום שהיה צמא. לספור הזה יש משמעות מיוחדת
עבורינו, יש בו נימה מיוחדת ששייכת לדורנו. אנחנו עדים בתקופה
זו לתופעות רבות של בריחה, בריחה מתורה, בריחה ממצוות. אנשים
בורחים מעצמם. בורחים מן הארץ שנולדו בה. צריך לפקוח עיניים
ולחבין למה בורחים, וכשמעמיקים, מתברר לא פעם, שהבריחה נובעת
מצמאון גדול, צמאון שלא בא לידי רוויה.

לאמתו של דבר, מחפשים תוכן בחיים. הסיבה האמיתית לבריחה היא,
שאנשים מבקשים תוכן של מים חיים, של תורת אמת. כי התורה

והמצוות, כפי שהן נראות מכחוץ, מבלי יכולת לטעום את הטעם האמיתי שלהן - כנראה לא מספקות ואין בהן כדי לשבור את הצמאון. והדרך לתקון ודאי איננה צעקות. הצעקה איננה מועילה במאומה. צריך לברר תחילה מהי סיבת הבריחה, ומהי הדרך להשיב; מהו התיקון האמיתי. אם אכן נובעת הבריחה מצמאון - אין ספק שהתיקון הוא בשבירת הצמאון. כשמגלים בפני הכורח את המהות האמיתית של תורה ומצוותיה, חושפים בפניו את המעיינות החיים שבקש בבריחתו.

*

"ואלה הם הרועים האמיתיים של ישראל, שהקב"ה חפץ בהם הרבה", כותב הרמח"ל במסילת ישרים (פרק י"ט), "שמוסרים עצמם על צאנו, ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים, ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם, לבטל הגזירות הקשות ולפתוח עליהם שערי הברכה...". לרועים כאלה זקוק עם ישראל, ובאלה הקב"ה חפץ הרבה. יש לנו צורך עצום בתלמידי חכמים שופעי אמונה גדולה - בקדושת ישראל, בסגולת ישראל; רועים שאוהבים בכל לב ונפש את הצאן כולו ואת כל אדם ואדם מישראל, למרות כל הבעיות ועם כל הקשיים והסיבוכים. "כי אין הקדוש ברוך הוא אוהב אלא למי שאוהב את ישראל" - עם כל הידיעה שאין זו טלית שכולה תכלת. "וכל מה שאדם מגדיל אהבתו לישראל - גם הקב"ה מגדיל עליו" (שם).

עם ישראל זקוק לרועים, שהדרכתו של הלל היא נר לרגלם: "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (אבות א', י"ב). רק מתוך קשר אמיתי, מתוך שייכות של קרבה, ישנה איזו שהיא אפשרות של קירוב לתורה. וקשר כזה איננו ניתן לזיוף, להעמדת פנים. כי "כמים הפנים לפנים - כך לב האדם לאדם" (משלי כ"ז, י"ט ורש"י שם, ועי' יבמות קיז. ורש"י שם ד"ה ורבנן כמים הפנים לפנים). הלב חש באמת של מה שמשדר לו הזולת. לא ניתן "לאהוב" את האחר על מנת לקרבו לתורה, כפי שהדגיש לא פעם רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל. לא נאמר במימרה זו של הלל - "אוהב את הבריות כדי לקרבו לתורה". אהבת הבריות איננה איזה שהוא אמצעי כדי לקרב לתורה. אלא אוהבים את הבריות בלי שום חשבון פנימי או חיצוני. ומתוך מעין האהבה הבלתי נדלה הזו, מתוך קשר השייכות האמיתית - נמשכת מאליה ההתקרבות לתורה.

*

ואני אומר לכולנו: לצורך זה אנחנו צריכים להתמלא בתורה, לשקוד על תורת ארץ ישראל, כפי שלימדו אותה בדורנו, הרב זצ"ל ובנו הגדול רבנו זצ"ל.

צריך לדעת, שהערך של הלימוד שכל אחד מאתנו עוסק בו - הוא ערך כלל ישראלי, אין זה לימוד אגואיסטי. יש בודאי ערך שכל אחד ואחד יגדל ויתפתח כיכלתו, אבל הגידול וההתפתחות של כל אחד מאיתנו - זהו ערך כללי, ערך כלל ישראלי.

יש בדורנו משימה מיוחדת, לגדל תלמידי חכמים, שלנגד עיניהם ובליבם - עם ישראל; רועים בעלי הכרה, רצון ואחריות לעזור לעם ישראל, על כל מצוקותיו, שהשורש לכלך הוא, בעומק הענין, המצוקה הרוחנית.

על הפסוק (שמות ב', כ"ג) - "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל הא-לוהים מן העבודה", זורה הרב חרל"פ זצ"ל אור של פשט חדש: "אף על פי שמצד הגוון החיצוני היה נראה כאילו כל אנחתם ושוועתם הוא מן העבודה, בכל זאת דרך הצינור החיצוני הזה, נשמעה אנחתם ושוועתם הפנימית אל הא-לוהים...". (נימוקי המקראות לשמות). באופן פשוט צעקו בני ישראל מלחץ עבודת הפרך, "מן העבודה", אבל מי שהאזין יפה וחדר אל נבכי הדברים, הבין אל נכון, שכל הזעקה הזאת היא "אל הא-לוהים", מתוך צמאון לא-ל חי.

מתוך שכנוע פנימי אני אומר, כי גם כיום, מקורן האמיתי של כל המצוקות הוא הבעיה הרוחנית. ואם רוצים לסייע לעם ישראל, יש ודאי צורך בעזרה בכל התחומים, אבל נדרש "טיפול שרש"; נדרשת התמקדות בבעיה הרוחנית, בתיקון בכל מה שקשור לענין הרוחני.

נראה לי, שכל אחד מאתנו צריך לראות את עצמו כמי שהאחריות לעזור לעם ישראל מוטלת אישית עליו. לא כל אחד יבחר באותה דרך, אבל הגישה העקרונית צריכה להיות - לראות את הכלל, את בעיותיו, ולגלות נכונות להתמסר לעזרתו. בראש ובראשונה יש צורך להרוות את הצמאון במים החיים של תורת אמת. אם מדברים על שליחות - הרי זוהי שליחות ראשונה במעלה. צריך להיות חדורים בתודעה של שליחות, של רועים נאמנים, שמתמסרים אל הצאן ומטפלים בו באהבה רבה.

★

זכינו לחיות בתקופה גדולה, בתקופה של קיבוץ גלויות. באים יהודים מרוסיה אחרי ניתוק של למעלה משבעים שנה. כמה צריך לעזור להם,

כמה צריך להשתדל לקלוט אותם באמת, באהבה. מגיעים יהודים מאתיופיה, בהמוניהם. כולנו יודעים על בעיות הקליטה המיוחדות שלהם. כמה צריך להשתדל לקלוט אותם, אחרי שאלפי שנה היו דבקים במסורת אבות, לבדם, מנותקים מעם ישראל כולו. יש לעשות את הכל על מנת לשלב אותם בתוכנו באהבה. והאם מותר לנו להתיימש, מהנוער הישראלי כולו? והאם נוכל להשלים עם המציאות של עיירות הפתוח כפי שהיא? הרי יש כל כך הרבה מה לעשות! במקום, לבוא בטענות אל אחרים - צריך להפשיל שרוולים ולעשות!

הגמרא בסוטה (ל"ו-ל"ז). מספרת, שבשעה שעמדו ישראל על ים סוף, התווכחו השבטים ביניהם: "זה אומר - אני יורד תחילה לים, וזה אומר - אני יורד תחילה לים. קפץ שכטו של בנימין, ויורד לים תחילה וכו'". אלה הם דבריו של רבי מאיר. מספרת הגמרא בהמשך - "אמר לו רבי יהודה לא כך היה המעשה, אלא זה אומר - אין אני יורד תחילה לים, וזה אומר - אין אני יורד תחילה לים, קפץ נחשון בן עמינדב ויורד לים תחילה".

דבריו של רבי יהודה אכן מובנים. הקב"ה אומר אל משה - "דבר אל בני ישראל ויסעו" - מתעורר מיד ויכוח. וכי מי יהיו להיות ראשון להשליך את עצמו אל הים? בסופו של דבר קם נחשון, קופץ למים ומוביל את עם ישראל כולו בעקבותיו. אבל דבריו של רבי מאיר אינם מובנים כלל ועיקר. אם הויכוח הוא מי יורד ראשון לים - הרי חוף הים גדול ורחב ידיים! כל אחד יכול לרדת ראשון. אלא אולי בא רבי מאיר לצייר מצב שכל אחד מודיע שהוא יורד ראשון, אבל אף אחד לא זז ממקומו. ואז קם בנימין ואומר - יש לעשות מעשה! והוא קופץ למים, ומוביל את העם אחריו.

באותה מדה שייכים הדברים גם לנו ולתקופתנו. מרובים צרכי עמך ויש אינסוף אתגרים לעסוק בהם. היום, תודה לא-ל, גם אין מניעה לפעול בכל תחום שהוא. הישועה לא תבוא מזה שנעמוד ונתנצח מי יעשה מה. צריך לקפוץ למים ולעשות!!! נתמסר לאתגר הזה בכל לבנו, ובמיוחד לצורך העיקרי והכל-כך חיוני של הרוויית צמאוננו האמיתי של העם, במים החיים של תורת אמת, אשר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום.